

IDEER

DIKT

REDIGERT AV TOM STALSBERG

tst@dagbladet.no

FOTO: Tom Stalsberg

2 X ULVEN

Som å se
solen
gjennom en glassmanet,

eller være viljeløs
gresstang
hos brenningene, og likevel

kløre seg fast.

Som om
personnummerne sank mot

null.

Som om tusenårsriket
var et megalittisk

monument.

**

Her

i fjæra
er det en sentral
for det
ukontrollerbare,

med tastatur
av fugleknoker og glasskår.

Smådeler
i forsvinningenes
lydløse
kjempemaskineri.

TOR ULVEN (1953 - 1995)

Hentet fra samlinga
«Forsvinningspunkt»
(Gyldendal Norsk Forlag 1981)

Diktpalata førjulshyller, sponset av
et vindkast og to blåveiser.

I oktober døde mannen som gikk under tilnavnet «Istanbul's øye». Den armensk-tyrkiske fotografen Ara Gülers navn ga gjenlyd langt utover Tyrkias grenser, men han glemte aldri hvor han hørte hjemme, eller hvor han egentlig kom fra.

ISTANBULS ØYE ER

sluknet

Ara Güler er kanskje mest kjent i Norge som mannen bak bildene i Orhan Pamuks melankolske oppvekstskildring «Istanbul: byen og minnene» (2003), men i Tyrkia er han et stort navn i sin egen rett.

Hans karriere strakk seg over et halvt århundre, med bilder publisert i anerkjente magasiner som Paris Match, Stern og Time-Life, og på kundelista hadde han internasjonale storheter som Pablo Picasso, Alfred Hitchcock og Indira Gandhi.

GÜLER VAR OGSÅ en bereist mann, særlig i Asia, men hans omdømme er hovedsakelig knyttet til det arbeidet han gjorde i sin hjemby, Istanbul, og den forfulgte armenske minoriteten han tilhørte.

Han tok hundretusenvis av bilder av kjente og ukjente steder i byen, men sjelden uten menneskelig tilstedeværelse, for det var lokalbefolkningen han var mest opptatt av å skildre.

Han så på sitt virke som journalistikk og ikke kunst, men kunne strekke seg til å kalle seg «visuell historiker». Det var ikke ofte han søkte å sprengne rammene for den gaterealismen han bekjente seg til, men noen år før sin død hadde han også en utstilling med abstrakte verk.

I ISTANBUL VIL han bli husket både for sin varme og sin grettenhet, men mest for sin evne til å komme i kontakt med alle, noe som var en forutsetning for hans suksess som fotograf.

Güler ble født i bydelen Beyoglu i sentrale Istanbul i 1928. Foreldrene hadde flyktet fra et område nordøst i landet der flere tusen armener – stort sett kristne – var blitt massakrert av tyrkiske (ottomanske) tropper i 1915, etter å ha forskanset seg i ukesvis i en middelalderborg.

DETTE VAR STARTEN på folkemordet på armenerne, som i løpet av årene fram mot 1923 skulle koste over én million menneskeliv. I 1913 hadde en av fem innbyggere

FOTOHISTORIE

Tekst: FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

i det som skulle bli Tyrkia ikke-muslimsk bakgrunn, men i dag er andelen under én prosent, og antallet armener som bor i Istanbul – eller Bolis, som de kaller byen – er snaue hundre tusen.

Deres relativt anonyme tilværelse har vært ledsaget av en frykt som toppet seg da den uredde redaktøren Hrant Dink ble skutt og drept av en nasjonalist på åpen gate i 2007, men etterspillet innga også til håp, for den folkemengden som fylte gatene i tiden som fulgte under slagordet «Vi er alle armener» overskred alle etniske skillerlinjer.

MEN DET Å være armener i Tyrkia er fortsatt en balansegang, for de blir forfulgt og overvåket, og deres språk og religion blir undertrykket, samtidig som myndighetene aktivt nærer opp om nasjonalismen.

Slik var den ytre rammen rundt livet og karrieren til mannen som ble omtalt som «den mest tyrkiske av armenerne, og den mest armenske av tyrkerne». Hans fødenavn var Aram Güleryan, men det benyttet han aldri offentlig. Han nektet å kommentere sin egen etnisitet, og hvis han fikk politiske spørsmål, svarte han bare «Jeg er ottomaner».

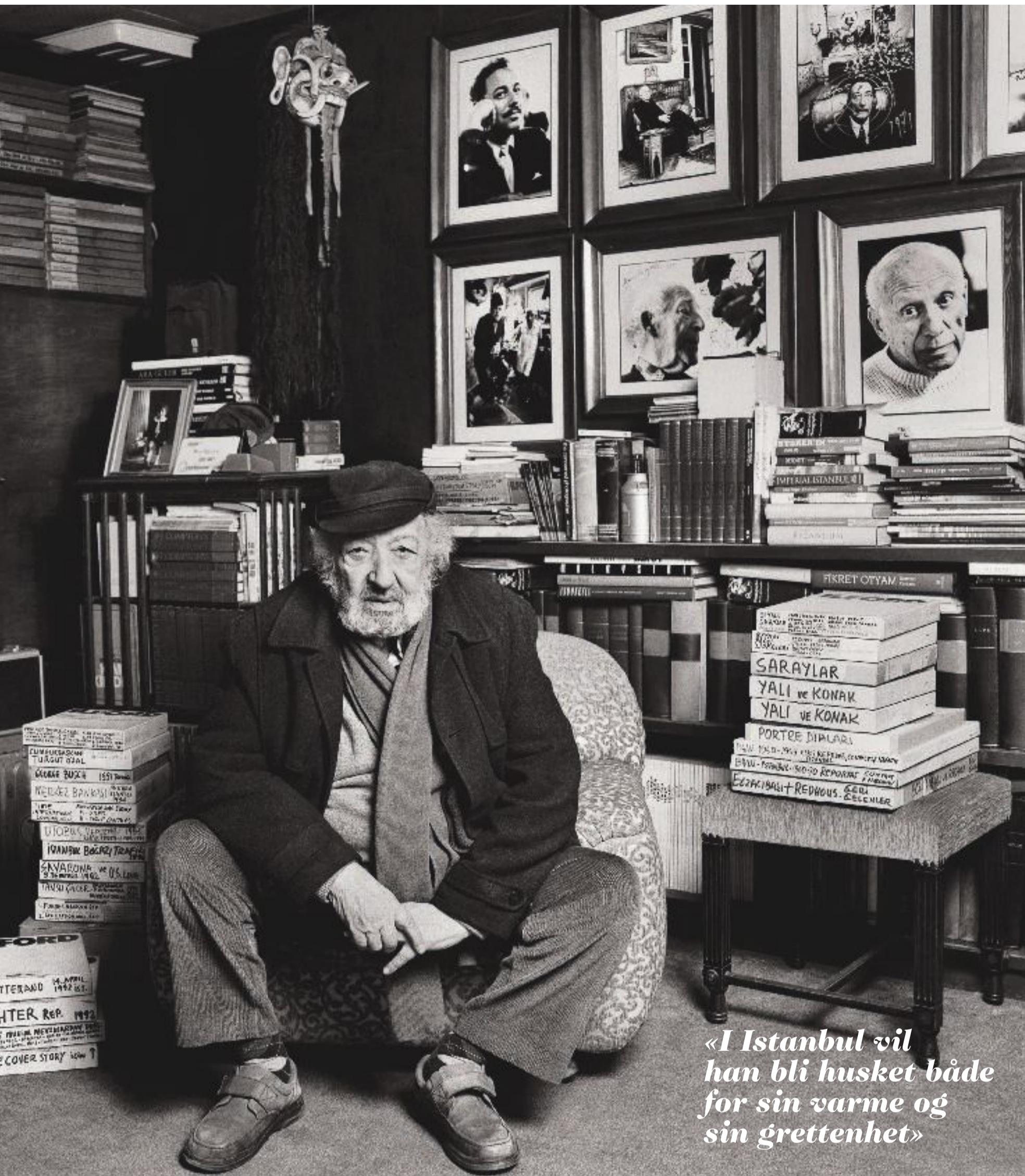
MEN DET ER ikke vanskelig å ane noe mørkere under overflaten her. «Bolis» fungerte som en intern nødhavn, men den armenske kolonien i storbyen har måttet venne seg til å leve med frykten for at et av barna skulle bryte ut i sitt hjems mål på åpen gate, for bare innenfor hjemmets fire vegger kunne de være seg selv.

MESTER I SVART OG HVITT: Ara Güler ble 90 år. Han etterlater seg en poetisk skatt av fotografier, nærmere 800 000 bilder. Foto: NTB scanpix

Orhan Pamuk (som ikke er armener) forteller at Güler en gang, i de mørke dagene rett etter drapet på Dink, kom stormende inn på kontoret hans mens han gråt, bannet og skrek at «Deg kan de ikke røre, de folka!». Pamuk spurte ham aldri igjen om fortiden, vel vitende om den tyrkiske straffelovens beryktede paragraf 301, som sier at bare det å nevne folkemordet er å anse som en forbrytelse. Forfatteren ble som kjent selv brakt for retten for å ha berørt temaet i et intervju med en utenlandsk avis, mens Hrant Dink ble dømt til et halvt års betinget fengsel for det samme, to år før han ble myrdet.

OM IKKE ANNET, så kan man anse det som

«I Istanbul vil han bli husket både for sin varme og sin grettenhet»

en stille protest fra Gülers side at det var de nabolagene som skilte seg litt ut – også når det gjaldt befolknings sammensetning – han likte best å ta bilder i. Faren hans hadde et apotek ved den staselige hovedgaten Istiklal Caddesi, som starter ved Taksim-plassen og går nedover i retning Galata-broen over det Det gylne horn.

Det er Beyoğlu, et område preget av elegant europeisk 1800-tallsarkitektur og en befolkning med et visst kunstnerisk preg, noe som er relatert til bydelens tidligere status som en multietnisk smeltedigel. Orhan Pamuk beskriver det slik: «Armeniske og greske familier drev de fleste forretningene på Istiklal Caddesi. På 1950-tallet pleide jeg å besøke disse

butikkene sammen med min mor.

DE SNAKKET TYRKISK med aksent, og da vi kom hjem, hendte det at jeg etterlignet måten de pratet på. Men etter de etniske rensingene på 1950-tallet, som var satt i gang for å skremme byens ikke-muslimske befolkning i eksil, forlot de fleste gaten og hjemmene sine. Allerede på 1960-tallet var det knapt noen igjen.». Istanbul ble aldri mer seg selv.

Fire dager før sin bortgang ble den folkekjære fotografen sendt til sykehus. Snart begynte det å florere en (riktignok noen år gammel) karakteristisk selfie med løftet langfinger fra sykesenga, men denne gang sto ikke livet til å redde. Da hans død

endelig ble bekreftet, oppsto hyllesten «Güle güle #araguler» («Farvel, farvel, Ara Güler») raskt på sosiale medier, og den spredte seg over hele verden, ikke minst innen den armenske diaspora.

ET AV DE MEST populære bildene å dele var et av hans mest kjente fra 1950-tallet, av ryggen til en kvinne i tradisjonelle anatiske klær som rekker en matbit til mannen sin gjennom kuøyet på en stor båt.

Det er et flott eksempel på hvordan Güler var i stand til å fange ømheten, skjørheden og hjemlengselen som preget så mange av innflytterne til denne ellers så slående vakre metropol.

MEN DET avslører også hans tendens til

å vende seg mot fortiden, mot det som var på vei til å forsvinne, om det så var byens smuldrende murvegger, forlorte småbutikker eller en rusten lastebåt som gled under en bro i bakgrunnen.

Det sentimentale forholdet til byen var imidlertid iblandet et kjærlig blikk på dens innbyggere, for i oppmerksomhetens sentrum fant man nesten alltid et leende barn, et forelsket par eller et rynkete fjes. Denne stemningsfulle kombinasjonen var hans varemerke, hans signatur.

MEN TIL SLUTT var altså 90 år nok, og nå tilhører han selv den fortiden han ga et så verdifullt bidrag til å bevare minnet om. Güle güle, Ara Güler.